

**Bevordering actief burgerschap
en sociale integratie**

2012

INLEIDING

De veranderende samenleving.

De overheid constateert dat de samenleving steeds meer gericht is op individualisering en dat daardoor de betrokkenheid tussen burgers onderling op de achtergrond raakt. Dat geldt ook voor de rechten en plichten van mensen. Mensen zijn meer op zichzelf gericht en denken vaker alleen in rechten in plaats van in rechten én plichten. Daar komt nog bij dat veel ouders en kinderen door een allochtone herkomst niet gewend zijn aan de burgerschapstradities en -gebruiken van onze samenleving. Dat vindt de overheid onwenselijk. Daarom heeft zij hiervoor een nieuwe wet in het leven geroepen. Zij schrijft daarin niet voor hoe dit ingevuld zou moeten worden, wel biedt ze handreikingen aan de scholen.

De opdracht aan scholen om actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen is vastgelegd in een aantal wetsartikelen en luidt:

“Het onderwijs:

- 1) gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving,
- 2) is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie, en
- 3) is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.”

Het ministerie van OCW (Onderwijs Cultuur en Wetenschappen) formuleert actief burgerschap als: de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren. Basiswaarden als vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid van mensen, begrip van wat voor de ander wezenlijk is, verdraagzaamheid en het afwijzen van discriminatie, maar bijvoorbeeld ook het op een goede manier kunnen oplossen van problemen of een democratische houding, vragen om actieve aandacht van de school.

Uitwerking van de hiervoor genoemde wetsartikelen:

Het "onderwijs" gaat er vanuit dat:

1.1: leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving.

Een pluriforme samenleving

Onze schoolbevolking kent maar een beperkt aantal kinderen uit andere culturen en is daarom zeker geen afspiegeling van onze maatschappij. Toch kunnen we zeggen dat onze kinderen in een pluriforme (multiculturele) samenleving leven. Dat wil zeggen dat ze **geconfronteerd** worden met vele groepen in onze samenleving die zich onderscheiden in hun waarden- en normenstelsel, godsdienst, enz. en als gevolg daarvan in hun levensstijl. Die verschillen zijn deels terug te voeren tot etnische verschillen, maar zeker niet alleen. Culturele verschillen bestaan ook tussen sociale milieus, tussen stedelingen en plattelanders, tussen generaties.

Wanneer we het waardevol vinden dat je je eigen culturele identiteit vindt in een ontmoeting met mensen die anders zijn, wanneer we de culturele verscheidenheid eerder een groot goed dan een onmenselijkheid vinden, wanneer we eerder verdraagzaamheid dan onverdraagzaamheid willen bevorderen, dan is kennis van culturele verscheidenheid belangrijk. Onze samenleving heeft de laatste tientallen jaren een ander karakter gekregen. Moderne media hebben ervoor gezorgd dat gebeurtenissen in andere delen van de wereld, niet meer "ver van ons bed" zijn, maar vrijwel dagelijks onze huiskamer binnenkomen. Vanaf de zestiger jaren zijn enkele honderdduizenden mensen van een ander geloof dan het christelijke onder ons komen wonen. Bovendien zijn er Nederlanders volgelingen geworden van allerlei uit het buitenland naar hier gekomen godsdienstige stromingen. Vanaf 1950 is Nederland van een emigratieland (het land verlaten) veranderd in een immigratieland (vanuit een ander land zich vestigen in ons land). Te denken valt daarbij aan de instroom van Zuid Molukkers, Surinamers, Antillianen (jaren 50), Spanjaarden, Italianen, Grieken, Marokkanen, Turken (jaren 60). In de jaren daarna zoeken groepen mensen in Nederland vestigingsmogelijkheden, wanneer zij om politieke redenen hun land moeten verlaten (Iraniërs, Irakezen, Somaliërs, enz).

Gaandeweg is de Nederlandse samenleving sterker multi-etnisch en multireligieus geworden, waarbij we niet mogen vergeten, dat Nederland de geschiedenis door een verscheidenheid aan bevolkingsgroepen en religies gekend heeft. Het feit dat de samenleving veranderd is, schept voor het basisonderwijs de noodzaak om haar blikveld te verruimen. Niet vanuit de houding kijk eens wat typisch of neerbuigende tolerantie, maar vanuit acceptatie van het gegeven dat er verschillen kunnen zijn in normen en waarden, opvattingen en gedragswijzen van mensen. Ons onderwijs zal daarom intercultureel moeten zijn. Dat wil zeggen dat het de kinderen moet leren, dat de samenleving waarin ze leven, gevormd wordt door verschillende groepen, elk met hun eigen cultuur (normen, waarden, levens- en wereldbeschouwing, taal, kennis en schoonheidsopvattingen).

Het "onderwijs":

1.2: is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie.

Onze visie:

Waar we als school naar streven en waar we op aangesproken mogen worden én waar we ook anderen op aanspreken hebben we verwoord in onze visie:

Wij vinden dat de school, samen met ouders en vanuit de eigen specifieke maatschappelijke opdracht, een opvoedkundige taak heeft. Een vanzelfsprekende, open relatie met de ouders is de basis van deze gezamenlijke taak. We willen ons hierbij als partner begeven op de niveaus mee-weten, meedoen en waar mogelijk meebeslissen. Uiteraard voorzien we hiervoor in een ruime informatievoorziening naar ouders.

De Vonder wil zich kenmerken door een sfeer die bevordert dat kinderen:

- Met plezier naar school gaan;
- zichzelf kunnen zijn;
- belangstelling hebben voor anderen;
- elkaar accepteren zoals ze zijn;
- elkaar niet pesten of discrimineren.

Wij denken dat de hierboven geformuleerde visie past bij de leerling-populatie van onze school, de omgeving waarin de leerlingen opgroeien en bij de doelen en kenmerken van onze school.

Participeren

Participeren kan op verschillende niveaus: in de klas, op school, in de buurt, dorp, regio, of voor mensen in een ander land.

De Onderwijsraad (een adviesorgaan van o.a. de minister van OCW) maakt bij burgerschap dan ook onderscheid tussen:

- Schoolburgerschap
- Maatschappelijk burgerschap en
- Staatsburgerschap

Je begint klein: binnen de kring van de school en bouwt dit verder uit naar de omgeving, de gemeente, het hele land, Europa, de wereld.

Schoolburgerschap:

Gaat er vanuit dat de school een soort minisamenleving is. Op school worden kinderen geconfronteerd met processen, gedragingen en gebeurtenissen die ook voorkomen in de "echte" samenleving. Steeds vaker kan de leerling meedenken en beslissen over afspraken die zijn eigen leerproces of het onderwijs in de klas beïnvloeden. Wij stimuleren de leerlingen dat zij een goed burger van de school zijn, bijvoorbeeld door aandacht te besteden aan opruimen van spullen, en door zich te houden aan de regels die we samen hebben afgesproken, enz. Dit gebeurt vooral buiten de lessen. Tijdens de lessen leren de kinderen samen te werken, naar elkaar te luisteren en hun mening te geven. Deze aspecten van sociale competentie zijn nodig om je als "goede burger" te gedragen.

Maatschappelijk burgerschap:

Is zowel dicht bij huis en school als verder weg van toepassing. Voorbeelden van maatschappelijk burgerschap dicht bij huis zijn: huiswerk brengen naar een zieke klasgenoot.

Voorbeelden van maatschappelijk burgerschap ver weg is bijvoorbeeld het jaarlijks inzamelen van geld voor een weeshuis in Brazilië.

Staatsburgerlijke vorming:

De kinderen leren wat democratie inhoudt. Ze leren over politiek en de organisatie van onze samenleving.

Het "onderwijs":

1.3: is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.

De maatschappij is continu in beweging en wordt steeds complexer. Die ontwikkeling gaat niet onopgemerkt aan scholen voorbij, ook niet aan onze school. Leerlingen met verschillende achtergronden, culturen en levensovertuigingen komen in de school samen. Thema's zoals veiligheid, integratie en burgerschap spelen dus ook binnen de school. Er zijn veel plekken waar kinderen en jongeren zich voorbereiden op het functioneren in onze samenleving, waar ze sociale verbanden aangaan. In de eerste plaats thuis bij ouders of verzorgers, maar ook in de vriendenkring. En natuurlijk op school: de school kun je zien als de maatschappij in het klein. Op school hebben leerlingen de ruimte om te leren, ervaringen op te doen en om leeftijdgenoten met een andere achtergrond of cultuur te leren kennen. Op school worden leerlingen voorbereid op hun deelname aan de samenleving. In die zin kan onze school een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van de sociale binding.

Doelen die we willen bereiken:

Wat we willen bereiken heeft de wetgever voor ons vervat in kerndoelen. Deze kerndoelen zijn voor ons de leidraad om de opdracht tot bevordering van burgerschap en sociale integratie gestalte te geven.

Aan integratie en burgerschap gerelateerde kerndoelen voor het primair onderwijs zijn in de WPO (Wet op het Primair Onderwijs) opgenomen in de doelen, 36,37 en 38:

Kerndoel 36:

De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.

Kerndoel 37:

De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

Kerndoel 38:

De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse samenleving een belangrijke rol spelen en ze leren respectvol om te gaan met verschillen en opvattingen van mensen.

Ook aspecten van de kerndoelen 34 en 35 zijn van belang en tot op zekere hoogte ook kerndoel 39.

Kerndoel 34:

De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.

Kerndoel 35:

De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

Kerndoel39:

De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

Drie domeinen

Bij burgerschapsvorming staan drie domeinen centraal:

- **democratie** – omvat zowel de grondbeginselen en hoe die in de dagelijkse praktijk worden toegepast, als de staatsrechtelijke aspecten
- **participatie** – is een kenmerk van de democratische grondhouding en betreft het actief deelnemen aan het verbeteren van de omgeving
- **identiteit** – is het verkennen van de eigen identiteit en die van anderen; voor welke (levensbeschouwelijke) waarden sta ik en hoe maak ik die waar?

Wil een leerling een voor de pluriforme democratische samenleving gewenste rol vervullen, dan dient deze leerling te beschikken over kennis en inzicht, uiteenlopende vaardigheden en de bereidheid om bepaald gedrag te vertonen. Voor ons betekent het dat we een leerlijn moeten ontwikkelen waarbij ervoor wordt gezorgd dat een op de verschillende leeftijdsgroepen afgestemd aanbod aan inhouden wordt opgebouwd dat deels cyclisch terugkomt. Herhaling is daarbij een belangrijke zaak, zeker bij houdingen, omdat die zich vaak over langere periodes ontwikkelen.

Hoe krijgen we nu zicht binnen onze school op actief burgerschap en sociale integratie?

We gebruiken hiervoor een model, dat door SLO (**Stichting Leerplan Ontwikkeling**) is ontwikkeld.

Verticaal onderscheidt het model onderwijsinhouden en ervaringen.

De onderwijsinhouden zijn onderverdeeld in: kennis, vaardigheden en houdingen. De ervaringen zijn onderverdeeld in: binnen- en buitenschools.

De leeftijdsgroepen zijn op de horizontale lijn (rijen) geplaatst.

Een aantal inhouden komt op verschillende plaatsen terug binnen het domein. Dit duidt op een ontwikkeling waarbij de betreffende inhoud steeds opnieuw, maar uitgebreider wordt behandeld.

Links in het schema staan de voorwaarden die nodig zijn om bepaalde gedragingen te tonen: weten, kunnen, willen. Rechts zijn de ervaringen die leerlingen opdoen in en buiten de school.

Van onder naar boven zijn de fasen van onze school weergegeven die een leerling doorloopt. Hierdoor denken wij dat een opbouw goed zichtbaar wordt en er een doorlopende lijn ontstaat.

Domein: democratie

	Leerinhouden			Ervaringen	
	Kennis en inzicht	Vaardigheden	Houdingen	Binnenschools	Buitenschools
Bovenbouw Groep 7/8	<ul style="list-style-type: none"> - democratie: rechten en plichten - republiek: ontstaans geschiedenis Nederland als republiek - Europese gemeenschap, Verenigde Naties (internationale samenwerking) - trias politica - scheiding van kerk en staat - wetten - politieke partijen - machtsmisbruik, onderdrukking, recht en onrecht - rechtspraak - kinderrechten - basiswaarden: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid 	<ul style="list-style-type: none"> - kritische vragen kunnen stellen bij maatschappelijke ontwikkelingen - zich gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen - eigen opvattingen om kunnen zetten in gedrag - informatie beoordelen - eigen standpunt toelichten en verdedigen in discussie - voor- en nadelen democratie, republiek en monarchie beargumenteren - omgaan met Kritiek 	<ul style="list-style-type: none"> - gelijke behandeling etnische groepen - solidariteit en empathie - vertrouwen in instituties en instellingen - kritische houding ten aanzien van maatschappelijke kwesties - betrokkenheid en verantwoordelijkheid - mede opstellen van afspraken in een klas 	<ul style="list-style-type: none"> - aansluiten bij de actualiteit: buurt, gemeente, provincie, landelijk, Europees 	<ul style="list-style-type: none"> - lezen (jeugd)krant - bespreken van maatschappelijke kwesties thuis - afspraken en regels van een vereniging - deelname aan georganiseerde vrijetijdsbesteding (vereniging, club, enz.)

Midden bouw Groep 5/6	<ul style="list-style-type: none"> - monarchie, dictatuur, democratie - gemeentebestuur en landsbestuur 	<ul style="list-style-type: none"> - afspraken nakomen en in de groep oplossingen vinden bij conflicten; problemen - eigen standpunt bepalen en bijstellen - omgaan met Kritiek 	<ul style="list-style-type: none"> - gelijke behandeling jongens en meisjes - vreedzaamheid - anderen de gelegenheid geven zich te uiten - neerleggen bij meerderheidsbesluit 	<ul style="list-style-type: none"> - in groepjes samenwerken - in de kring oplossingen aandragen voor problemen - in de kring besluiten nemen over klassenaangelegenheden (thema's, acties, enz.) - meisjes en jongens krijgen dezelfde kansen en taken - anti-pestaanpak 	<ul style="list-style-type: none"> - rolverdeling in teamsport - hiërarchie in vriendenclub, scouting - inspraak in gezinstaken thuis - jeugdjournaal
Onder bouw Groep 1/2/3/4	<ul style="list-style-type: none"> - regels en afspraken 	<ul style="list-style-type: none"> - meedoen aan gesprekken in de groep - afspraken nakomen die in de groep gemaakt zijn 	<ul style="list-style-type: none"> - luisteren; afspraken nakomen 	<ul style="list-style-type: none"> - afspraken en regels maken - deelname in de klassenkring - spelen en werken in gemengde groepjes 	<ul style="list-style-type: none"> - mate waarin de democratische besluitvorming thuis plaatsvindt

Domein: participatie

	Leerinhouden			Ervaringen	
	Kennis en inzicht	Vaardigheden	Houdingen	Binnenschools	Buitenschools
Boven bouw Groep 7/8	<ul style="list-style-type: none"> - samenleving: regio, werelddelen - ongelijkheid en discriminatie - rollen in een groep: voorzitter, secretaris, penningmeester - kinderrechten - publiek debat 	<ul style="list-style-type: none"> - kritische vragen kunnen stellen bij maatschappelijke ontwikkelingen - informatie beoordelen - eigen standpunt toelichten en verdedigen in discussie - voor- en nadelen democratie, republiek - invloed uit kunnen oefenen - samen toezien op naleving van afspraken en regels 	<ul style="list-style-type: none"> -verantwoordelijk buiten-schools : buurt, milieu, stad) - betrokkenheid bij school 	<ul style="list-style-type: none"> - initiatief nemen tot of organiseren van actie ter ondersteuning van een goed doel - aspect van leefbaarheid van de school aan de orde stellen - acties ter verbetering van de buurt van de school - hulptutor voor leerling uit lagere groep - deelname aan schoolkrant / website 	<ul style="list-style-type: none"> - verenigingsleven - meedoen aan incidentele acties in de buurt
Midden bouw Groep 5/6	<ul style="list-style-type: none"> - rechten van het kind - samenleving: wijk, gemeente, provincie, land 	<ul style="list-style-type: none"> - aandragen oplossingen - meedoen aan een georganiseerde actie voor klas / school - invloed uitoefenen op besluitvorming in eigen groep - inzicht in eigen capaciteiten 	<ul style="list-style-type: none"> -verantwoordelijkheid voor groep / school - creativiteit - assertiviteit - bereidheid bijdrage te leveren aan kwaliteit omgeving (sociaal en fysiek 	<ul style="list-style-type: none"> - besluitvorming over klassenaangelegenheden - meedoen aan een geldinzamelingsactie voor een goed doel - wisselende taken / verantwoordelijkheden in de klas 	<ul style="list-style-type: none"> - verenigingsleven
Onder bouw Groep 1/2/3/4	<ul style="list-style-type: none"> - spreken en luisteren 	<ul style="list-style-type: none"> - spreken en luisteren 	<ul style="list-style-type: none"> - betrokkenheid (bij groep) 	<ul style="list-style-type: none"> - helpen opruimen lokaal 	<ul style="list-style-type: none"> - verenigingsleven

Domein: identiteit

	Leerinhouden			Ervaringen	
	Kennis en inzicht	Vaardigheden	Houdingen	Binnenschools	Buitenschools
Bovenbouw Groep 7/8	<ul style="list-style-type: none"> - godsdienstvrijheid - levensbeschouwelijke waarden en kennis - hindoeïsme - humanisme - multiculturele samenleving - symboliek en rituelen - etnische groepen in de samenleving - vooroordeel - jongerencultuur 	<ul style="list-style-type: none"> - omgaan met vrijheden en beperkingen - zelf onderscheid maken tussen goed en slecht en dit vergelijken met wat gangbaar is in de samenleving - herkennen van discriminatie - omgaan met uitsluiting - herkennen symboliek in kunstuitingen - stereotypen herkennen 	<ul style="list-style-type: none"> - waarderen / erkennen van verschillen - open staan voor ontmoeting - gelijkwaardigheid - verdraagzaamheid - een democratische houding 	<ul style="list-style-type: none"> - volgen troonrede - bijwonen religieus ritueel - klassenproject over het Vormsel. 	<ul style="list-style-type: none"> - zelf deelnemen aan religieuze of identiteitsgebonden groep - met begeleider bezoeken van cultureel of sportevenement - meedoen aan lokale activiteiten (buurt, dorp)
Middenbouw Groep 5/6	<ul style="list-style-type: none"> - christendom, islam, reïncarnatie - nationaliteit - persoonlijke held - verschillende gezinssituaties en leefvormen 	<ul style="list-style-type: none"> - inzicht in eigen mogelijkheden, beperkingen en opvattingen - inzicht in verschillen tussen mensen - verplaatsen in de ander - rekening houden met opvattingen van anderen - herkennen uitingen cultuur en religie in straatbeeld - herkennen discriminatie - zelf onderscheid maken tussen goed en slecht 	<ul style="list-style-type: none"> - gelijkwaardigheid - zelfkennis - zelfwaardering - anderen willen betrekken 	<ul style="list-style-type: none"> - feesten met religieuze achtergrond Vieren. 	<ul style="list-style-type: none"> - vrienden in de buurt bewust kiezen - kennis maken met geloofsovertuiging bij vriendjes thuis - identificeren met voorbeeldfiguur - deelnemen aan identiteitsgebonden sociale structuren
Onderbouw Groep 1-4	<ul style="list-style-type: none"> - mensen hebben overeenkomsten en verschillen - mensen hebben elkaar nodig - wel of niet geloven, God, kerk, moskee 	<ul style="list-style-type: none"> - onderscheiden van ik en de ander - uiten van gevoelens, wensen, opvattingen 	<ul style="list-style-type: none"> - respectvol omgaan met anderen - empathie - anderen willen helpen - 	<ul style="list-style-type: none"> - samen spelen en samen werken met andere kinderen 	<ul style="list-style-type: none"> - eerste contacten in de buurt - geloofsovertuiging thuis

De door ons gebruikte middelen en materialen

Opmerking: De hierboven genoemde domeinen komen hierin in meer of mindere mate voor.

- Het voorbeeldgedrag van de leerkracht vanuit zijn pedagogische opdracht
- Catechese / Eerste Communie- en Vormselproject
- Contacten met Kerk in Someren-Eind
- Geschiedenismethode
- Aardrijkskundemethode
- Methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling: Goed Gedaan
- Pestprotocol
- Aandacht voor gedrags- en omgangsregels (binnen en buiten)
- Ziekentriduum groep 8
- Scholenproject groep 8
- Leerlingenraad
- Nauwe samenwerking met de Harmonie in Someren-Eind.
- Pleinwacht (schoonhouden schoolplein)
- Deelname schooltoernooien
- Actie kinderpostzegels
- Computerregels : cyberpesten en het bezoeken van ongewenste websites
- Methode voor natuuronderwijs: Nieuws uit de natuur
- Contacten / projecten GGD
- Zwerfvuil ophalen rondom de school
- Verkeersmethode
- Verkeersexamen groep 7: Theoretisch / praktisch
- Verkeersprojecten: verkeersouderwerkgroep
- Project HALT: vuurwerk en vandalisme
- Schooltv-weekjournaal groep 7 / 8
- Het werken in groepjes
- enz.

Bronnen:

- Inspectie: De staat van het onderwijs: Onderwijsjaar-verslag 2004/2005: Hfdst.6: Sociale cohesie: blz.134- blz.155
- Inspectie: Toezicht op Burgerschap en Integratie
- Inspectie: Toezichtkader actief burgerschap en sociale integratie: mei 2006
- SLO: Een basis voor burgerschap: maart 2006
- SLO: Oriëntatie op jezelf en de wereld: de leermiddelen-krant nr.1 2007
- Voorlichtingspublicatie ministerie van OCW: maart 2006
- JSW: Sociale competentie en burgerschap in de klas: jaargang 91, januari 2007
- Beleid actief burgerschap van Paulusschool Someren. (Nu Diamant)